

8.3 Kontaminantit

Elintarvikkeita koskevaa valvontaa elintarvikekontaminanttien osalta toteutetaan unionilainsäädännön vaatimuksesta ((EY) N:o 1881/2006 muutoksineen) ja komission monitorointisuosituksiin perustuen. Tavoitteena on valvoa, etteivät haitallisten vierasaineiden pitoisuudet elintarvikkeissa ylitä lainsäädännössä asetettuja enimmäismääriä ja/tai turvallisena pidettyjä pitoisuuksia, sekä tuottaa samalla informaatiota vallitsevasta kansallisesta tilanteesta. Kontaminanttivalvonnan sisältöä ei ole toistaiseksi säädetty EU-lainsäädännössä, joten jäsenvaltiot suunnittelevat valvonnan riskiperusteisesti omista tarpeistaan.

Ruokaviraston koordinoimat tutkimukset keskittyvät lähinnä kansallisen tilannekuvan luomiseen ja lainsäädännön valmisteluun. Vuonna 2020 Ruokaviraston koordinoiman valvontasuunnitelman näytteenotto toteutui hyvin ja suunniteltuja näytteitä jäi vain muutamia ottamatta (taulukko 55). Tutkittuja elintarvikkeita vuoden 2020 aikana olivat salaattit, ruis, kaura, vehnä, riisi, mansikat, vadelmat ja järvikalat (ahven, muikku, hauki, särki ja lahna).

Taulukko 55. Elintarvikekontaminanttien suunnitellut näytemäärät (kpl) ja toteuma (%) vuosina 2012–2020 (Ruokaviraston valvonta ja kartoitus)

Vuosi	Kontaminantti									
	POPs	Nitraatti	PAH	Akryyliamidi	Raskasmetallit	Hometoksiinit	Kumariini	Radioaktiiviset aineet	Perkloraatti	Erukahappo
2020	10/90 %	10/80 %	-	-	27/100 %	20/95 %	-	-	-	-
2019	10/100 %	10/100 %	17/100 %	16/84 %	41/114 %	12/50 %	-	-	-	17/100 %
2018	10/100 %	7/70 %	-	-	20/67 %	12/60 %	-	-	-	-
2017	10/100 %	12/120 %	34/85 %	40/100 %	34/85 %	8/80 %	-	-	-	34/85 %
2016	10/100 %	10/100 %	30/100 %	-	118/97 %	20/75 %	-	-	-	-
2015	-	15/67 %	10/120 %	-	-	71/82 %	-	-	50/100 %	-
2014	40/90 %	11/92 %	-	46/93 %	46/93 %	44/95 %	-	60/100 %	-	-
2013	40/90 %	32/78 %	-	32/44 %	46/93 %	34/94 %	30/100 %	-	-	-
2012	40/100 %	38/76 %	225/74 %	32/0 %	50/100 %	20/80 %	14/100 %	-	-	-

Ruokaviraston koordinoimassa valvonnassa ja kartoituksessa tutkittiin yhteensä 63 näytettä. Näytteistä analysoitiin useita eri yhdisteitä. Järvikaloista (n=9) tutkittiin dioksiineja, dioksiinien kaltaisia PCB-yhdisteitä, indikaattori PCB-yhdisteitä, perfluorattuja pintakäsittelyaineita ja bromattuja palonestoaineita. Salaateista (n=8) tutkittiin nitraatteja. Rukiista (n=9), kaurahiutaleista (n=4) ja vehnäjauhoista (n=6) tutkittiin hometoksiineja (mm. DON, zearalenoni, okratoksiini A ja ergotalkaloidit). Lisäksi mansikoista (n=12), vadelmista (n=5) ja riisistä (n=10) tutkittiin raskasmetalleja (mm. lyijyä ja kadmiumia). Määräystenvastaisia näytteitä ei todettu (taulukko 56). Osalle yhdisteistä ei toistaiseksi ole asetettu lainsäädännöllistä enimmäismäärää (esim. ergotalkaloidit, perfluoratut pintakäsittelyaineet, bromatut palontorjunta-aineet, tietyt raskasmetallit ja hometoksiinit), mutta myös niiden pitoisuudet olivat elintarvikkeissa pääsääntöisesti erittäin pienet, eikä tulosten perusteella ollut tarvetta valvontatoimenpiteisiin. Näiden lisäksi kontaminantteja on tutkittu myös eläimistä saatavien elintarvikkeiden vierasainevalvontaohjelman (luku 8.1) ja eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen (luku 3.1) yhteydessä. Ruokaviraston koordinoiman valvonnan lisäksi myös Tulli ja kuntien elintarvikevalvonta ovat toteuttaneet elintarvikkeissa esiintyvien vierasaineiden valvontaa.

Taulukko 56. Elintarvikekontaminanttien valvonnassa ja kartoituksessa (Ruokaviraston koordinoima) tutkitut näytteet (kpl) ja määräystenvastaisten tuotteiden osuus (%) vuosina 2013–2020

Vuosi	Tutkitut näytteet kpl	Määräystenvastaisten osuus %
2020	63	0
2019	100	0
2018	49	0
2017	172	2(**)
2016	179	1 (*)
2015	80	0
2014	149	0
2013	99	0
2012	316	2

*) Kahdessa raakaviljanäytteessä ylittyi torajyvähapkoille asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä. Torajyvähapkojen enimmäismäärä sovelletaan käsittelemättömään viljaan, joka on saatettu markkinoille ensiasteen jalostusta varten. Ensiasteen jalostuksella tarkoitetaan kaikkea jyvälle tehtävää fyysistä käsittelyä tai lämpökäsittelyä, kuivausta lukuun ottamatta. Viljaketjussa enimmäismäärän soveltaminen on siis tarkoituksenmukaista esim. viljan vastaanotossa, esipuhdistuksen jälkeen. Näissä kahdessa tapauksessa viranomaisnäytteenotto kohdistui alkutuotantoon, joten kunnalliset elintarvikevalvontaviranomaiset käynnistivät tarkoituksenmukaiset valvontatoimenpiteet. Tällaisiksi katsottiin esimerkiksi sen varmistamista, että viljan ostajalle toimittiin tietoa siitä, että raakaviljassa torajyvähapkojen enimmäismäärä ylittyy. Näin ostaja saattoi tehdä tarvittavat riskinhallinnalliset toimenpiteet ja osaltaan varmistaa, että esipuhdistuksen jälkeen markkinoille ei saateta elintarviketta, jossa enimmäismäärä ylittyy.

***) Kolmessa raakaviljanäytteessä ylittyi torajyvähapkoille asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä. Yhdessä rucolanäytteessä ylittyi nitraatille asetettu lainsäädännöllinen enimmäismäärä.

Kunnalliset elintarvikevalvontaviranomaiset tekivät yhteensä 358 elintarvikekontaminantteihin liittyvää tarkastusta Oiva-järjestelmän puitteissa. Tarkastusten tulosjakauma on esitetty taulukossa 57. Oiva-tulosten perusteella kontaminanttien hallinnassa havaittiin puutteita (C -tulos) kuudessa tarkastetussa kohteessa. Havaitut puutteet liittyivät siihen, että elintarvikealan toimijat eivät olleet huomioineet PAH-yhdisteiden tai akryyliamidin hallintaa omavalvonnassaan tai että elintarvikealan toimija ei ollut selvittänyt, millaiset vierasaineiden enimmäismäärät lainsäädännössä on asetettu tuotannossa käytetyille raaka-aineille ja miten asia tulisi huomioida raaka-aineiden hankinnassa.

Taulukko 57. Elintarvikekontaminanttien valvonta ja sen tulokset osana kunnallisten elintarvikevalvontaviranomaisten toimeenpanemaa Oiva-järjestelmää v. 2015–2020

Tarkastettava asia	Vuosi	Tarkastuksia kpl	A %	B %	C %	D %	Ohjaus ja neuvonta kpl	Kehotukset kpl	Pakkokeinot kpl
17.13 ympäristöstä peräisin olevat vierasaineet	2020	15	86,7	6,7	6,7	-	2	1	-
	2019	26	96,2	3,8	-	-	-	-	-
	2018	25	96	4	-	-	1	-	-
	2017	21	81	19	-	-	4	-	-
	2016	23	91,3	8,7	-	-	1	-	-
	2015	18	88,9	11,1	-	-	2	-	-
17.14 hometoksiinit	2020	23	87	8,7	4,3	-	2	1	-
	2019	17	100	-	-	-	-	-	-
	2018	32	100	-	-	-	-	-	-
	2017	22	95	-	5	-	-	1	-
	2016	28	100	-	-	-	-	-	-
	2015	21	100	-	-	-	-	-	-
17.15 prosessissa syntyvät vierasaineet	2020	318	91,5	7,2	1,3	-	44	5	-
	2019	348	91,6	7,0	1,1	0,3	-	-	-
	2018	112	91	7	3	-	18	3	-
	2017	62	81	16	3	-	10	2	-
	2016	62	82,3	14,5	1,6	1,6	8	2	1
	2015	32	68,8	31,3	-	-	10	2	-
17.16 muut vierasaineet	2020	2	100	-	-	-	-	-	-
	2019	8	100	-	-	-	-	-	-
	2018	19	100	-	-	-	-	-	-
	2017	25	96	-	4	-	-	1	-
	2016	26	96,2	3,8	-	-	1	-	-
	2015	7	85,7	14,3	-	-	1	-	-

Kontaminanttien valvontaa on toteutettu toistaiseksi kansalliset tarpeet huomioiden ja jäsenvaltiot ovat voineet suunnitella valvontaa omista lähtökohdistaan. Tiedossa olevat EU-säädösmuutokset tulevat muuttamaan kontaminanttien valvontaa merkittävästi vuodesta 2023 alkaen, sillä jatkossa EU-säädökset tulevat edellyttämään, että EU:n jäsenmaat toteuttavat vuosittaista kontaminanttien valvontaohjelmaa tiettyjen vieraiden aineiden osalta. Samalla valvontajärjestelmiin on odotettavissa pieniä muutoksia. Näytteiden ottoa pyritään myös jatkossa kohdentamaan mahdollisuuksien mukaan riskiperusteisesti ja sekä ajallisesti että paikallisesti sellaisiin elintarvikkeisiin, joissa jäämien esiintyminen on todennäköisintä.